

Susikko

Metsähistorian Seuran jäsenlehti 3/2022

**Metsä ihanteena
ja leivän lähteenä
– metsistä käytyä
polemiikkia**
s. 3

**Metsähistorian
Seura Keski-
Suomessa**
s. 4

**Lauri Hemmi
in memoriam**
s. 14

**Paiholan
yhteismetsä
70 vuotta**
s. 15

**Painoa
paperille**
s. 17

Susikko^{3/2022}

Metsä ihanteena ja leivän lähteenä – Metsistä käytyä polemiikkaa	3
Metsähistorian Seura Keski-Suomessa	4
Lauri Hemmi in memoriam	14
Paiholan yhteismetsä 70 vuotta	15
Painoa paperille	17

Susikko

**METSÄHISTORIAN SEURA RY:N
JÄSENTIEDOTE 3/2022**

<http://www.metsahistoria.fi>
[seura\(at\)metsahistoria.fi](mailto:seura(at)metsahistoria.fi)

ISSN 2737-3428 (painettu)
ISSN 1799-0750 (verkkajulkaisu)

Julkaisija: Metsähistorian Seura ry
Ilmestyminen: Kolme kertaa vuodessa
Toimituskunta: Heikki Roiko-Jokela,
Antti Koskimäki, Juha Aaltoila
ja Tapio Kamppila
Taitto: Kirsi Salonen/Grafisa

Susikossa julkaistaan metsähistoriaan liittyviä tekstejä ja kuvia. Tekstiehdotuksia voi lähettää seuran osoitteeseen [heikki.roiko-jokela\(at\)jyu.fi](mailto:heikki.roiko-jokela(at)jyu.fi). Tekstin kirjoittamisessa on noudatettava kirjoitusohjeita, jotka ovat seuran kotisivuilla www.metsahistoria.fi/julkaisut/susikko.

Etukansi:

Pässinmäki, Yhtyneiden Paperitehtaiden isännöitsijän asunto ja tehtaan edustustila vuodelta 1957. Nyt rakennuksen omistaa Kauko Sorjosen Säätiö ja siinä on huomattava taidekokoelma. Etualalla Uittojätkä-patsas. Kuvanveistäjä Sonja Vectomovin mallina oli kotiseutuneuvos Kauko Sorjonen.

Takakansi:

Mustavalkoinen kuvan kuvaaja: Kauko Tiuraniemi. Kuva: Lusto – Suomen Metsä museo, Metsähallituksen Kehittämisjaoston kokoelma. Kuvattu Rovaniemen maalaiskunnassa Hirvaalla. Värikuvan kuvaaja: Antti Koskimäki.

PUHEENJOHTAJA

Heikki Roiko-Jokela

VARAPUHEENJOHTAJA

Kari Mielikäinen

MUUT HALLITUKSEN JÄSENET

Tapio Kamppila, sihteeri
Jarmo Hämäläinen
Leena Karjalainen-Balk
Nuutti Kiljunen
Pirkko Kivinen
Jukka Nerg
Jaakko Niemistö
Marko Rikala

METSÄMIESTEN SÄÄTIÖ
ihminen ja metsä

Metsä ihanteena ja leivän lähteenä – Metsistä käytyä polemiikkaa

Suomi ja metsät – sanapari, joka on vuosikymmenten ja -satojen kuluessa toistunut jopa kliseisyyteen asti. Silti voitaneen sanoa, että tämä historian kautta kumpuava yhteys elää ja on voimissaan edelleen. Suomi seisoo yhä ”puujaloilla” – olkoonkin, että metsien käytön merkitykset ja tavat ovat muuttuneet ja muuttuvat edelleen.

Teollisuuden vireän kehityksen myötä 1800-luvulta alkaen metsien käyttöä ryhdyttiin kehittämään suunnitelmallisemmaksi, metsätalous kytkettiin teollisuuden palvelukseen ja samalla laadittiin erilaisia metsäpoliittisia tavoitteita kansalaisten toimeentulon turvaamiseksi. Nuoren vastaitseenäistyneen Suomen ja sen kansalaisten hyvinvointi ja taloudelliset näkökannat muokkasivat vahvasti toimintaa.

Metsäteollisuuden toiminta ja kasvu edellyttivät riittävää puuntuotantoa ja toiminnan tehostamista. Jo 1960-luvulla metsien vuotuiset hakkuumäärät ylittivät metsien tuoton. Muutos ympäristössä kävi yhä näkyvämmäksi. Tehdyt toimet herättivät lopulta huolen metsävarojen riittävyydestä ja keskustelu teeman ympärillä polemisoitui.

Protestien karkijoukkoina olivat usein erilaiset ympäristö- tai kulttuurijärjestöt sekä nuoret ja opiskelijat. Paikallisesti mukaan tuli myös muita toimijoita: maanomistajia ja elinkeinonharjoittajia, jotka näkivät henkilökohtaisten intressiensä olevan vaarassa metsäalan toimintojen vuoksi. Metsäsektori puolestaan pyrki turvaamaan omia – taloudellisia – intressejään. Metsäsektorilla oli myös huomattava työllistävä merkitys.

Tilanne kriisiytyi 1980- ja 1990-luvuilla suoranaisiin ”metsäsotiin”. Konflikteja oli eri puolilla Suomea mutta yhteistä niille oli, että polemiikin keskiössä olivat niin sanotut vanhat metsät, niiden käytön ja suojelun välinen ristiriita. Keskustelu kävi vilkkaana ja monissa tapauksissa protestojen toiminta äityi mielenosoituksiksi, jopa kansalaistottelemattomuudeksi...

Metsistä käydylle polemiikilla oli vaikutusta lainsäädäntöön ja erilaisten metsäalueiden suojelu- ja elvytyspäästösten laadintaan. Myös ympäristöministeriö antoi uusia ohjeistuksia metsätalouden ympäristövaikutusten hoitamiseksi sekä metsä- ja luonnonsuojelulakien uudistamiseksi. Tilanne rauhoittui 1990-luvun puolivälin jälkeen hetkeksi, mutta kiistat nousivat uudelleen esiin 2000-luvulla.

Onko metsistä käyty polemiikki jo historiaa? Ei. Yhteiskunnan kehitys, metsien merkityksen ja niiden käyttötapojen – myös teollisten käyttötapojen – muuttuminen sekä ilmastomuutoksen asettamat voimistuvat haasteet pitävät metsiä mukana keskustelussa, niin kansalaistasolla, hallinnon eri sektoreilla kuin politiikassakin.

Heikki Roiko-Jokela

*Metsähistorian Seuran puheenjohtaja,
dosentti*

Metsähistorian Seura Keski-Suomessa

**Kaksikymmentä Keski-Suomesta ja sen metsätaloudesta
kiinnostunutta retkeili Jyväskylässä ja sen lähiseuduilla syyskuussa.
Retkeilyllä perehdyttiin metsien hoitoon ja jalostukseen, puunjalostukseen
sekä arkkitehtuuriin. Keski-Suomen tuntijat tekivät parhaansa
jakaakseen tietoa vieraille. Myös tämä kirjoitus pohjautuu
heidän tietouteensa. Pekka-Juhani Kuitto teki vankkaa pohjaa
retkeilylle rakentaen yhteyksiä maakunnan väkeen. Parhaat kiitokset kaikille!**

Retkeily aloitettiin Säynätsalon kunnantalossa. Seuran puheenjohtaja Heikki Roiko-Jokela toivotti ryhmän tervetulleeksi ja johdatteli ryhmän Keski-Suomen metsätalouteen pääpainon ollessa teollisuuden vaikutuksista yhteiskuntaan. Hän totesi joukon olevan runsaiden metsien maakunnassa, josta hän käytti nimitystä Sisä-Suomi.

Alueelle perustettu sahateollisuus aloitti puunjalostuksen voimakkaan nousun, kuten muuallakin Suomessa. Sahaus käynnisti puukaupan. Samalla sai alkunsa elinkeinoelämä. Rahan tulo puukauppojen myötä synnytti äärimmillään ilmiön, josta käytettiin nimitystä tukkihuimaus. Puutavaran oikeata arvoa eivät silloin vielä kaikki tienneet, jolloin metsänomistajat luopuivat puusta liian halvalla, vaikka arvioivat saavansa hyvän hinnan.

Teollistuminen alkaessa syntyivät sosiaaliluokat ja yhteiskuntaluokat alkoivat eriytyä. Yhteisössä olivat muun muassa talonpojat ja työväki. Myös työväenliike sai alkunsa ja voimaa. Metsä- ja maataloudelle syntyi vastakkainasettelu; maankäytölle tuli vaihtoehtoja ja kilpailua.

Vuonna 1918 Säynätsalossa ei juurikaan ollut verenvuodatusta. Toisin oli Jämsässä, jossa omaisuuserot olivat suuret. Luokkaeroilla oli laajoja vaikutuksia – esimerkkinä Vihtavuoren ruutitehdas, joka perustettiin alun perin vuonna 1922. Koneet saatiin vasta vuonna 1926. Alue ei nauttinut valkoisen Suomen luottamusta; voiko alueelle sen punervan värin johdosta perustaa ruutitehtaan? Tehdas perustettiin, koska alueen edut olivat selkeät, sijainti, rautatie

ja vesivoima. Lapualle perustettiin patruunatehdas vähemmällä miettimisellä, kun se oli valkoisempaa Suomea.

Säynätsalon kunnantalo ja yhdyskunta

Harri Taskinen esitteli Alvar Aallon suunnitteleman Säynätsalon kunnantaloon. Talo rakennettiin vuonna 1949 pidetyn kutsukilpailun pohjalta. Aalto antoi rakennukselle nimen 'Curia'. Rakennus valmistui vuonna 1952. Rakennuksen keskellä on maa-ainek-

Wäinö Aaltosen Tanssijatar-veistos Säynätsalon kunnantalonsisäpihalla.

Säynätsalon kunnantalon kattorakennetta. Seinällä kartta, jossa Säynätsalo ja sen alapuolella Lehtissaarta ja Muuratsalon pohjoiskärki.

sella rakennettu, korotettu sisäpiha, piazza. Kunnanvaltuuston istuntosali on muuta rakennusryhmää korkeammalla ja hallitsee aluetta. Päämateriaali on punatiili. Sisäpihalta on käynti kunnan hallinnollisiin tiloihin ja kirjastoon. Lisäksi rakennuksessa on asuntoja, liiketiloja. Talon tultua käyttöön siinä oli lääkärin vastaanottotilat. Kattoratkaisuun vaikutti kateaineen hinta; kolmasosa on kuparia ja muu on tavallista peltiä, koska kupari on kallista.

Säynätsalon tehdasyhdyskunta sai alkunsa vuonna 1897, kun Johan Parviainen osti luonnontilaisen Päijänteen saaren ja perusti sinne sahan vuonna 1898. Saaresta tuli oma kunta 1924. Siihen liitettiin pian Lehtissaari ja osa Muuratsaloo. Säynätsalon saaren rakennettiin pengertie vuonna 1947. Vuonna 1993 Säynätsalo liittyi Jyväskylän kaupunkiin. Vuonna 2014 tehdas juhli toimintansa 100. juhluvuotta, jolloin UPM-Kymmene Oyj omisti tehtaan. Tehdas suljettiin vuonna 2020.

Aino Ässämäki jatkoi esittelyä. Johanilla oli lapset Walter, Hugo, Hanna ja Aina. Hugo toimi johtajana vuodet 1900–1920. Hän menehtyi espanjantautiin. Koivusaha ja vaneritehdas aloittivat toimintansa

vuonna 1914. Walter toimi johtajana vuodet 1920–1925 ja hänen jälkeensä jatkoi Hanna – maamme ensimmäinen naispuolinen kauppaneuvos – vuodet 1925–1936. Tuolloin oli päätuote vaneri. Yhtiöllä oli oma metsäosasto, joka hankki noin 150 000–200 000 tukkia vuodessa.

Yhtiö rakennutti alueelle runsaasti sekä asuntoja että yhteisössä tarvittavia rakennuksia, muun muassa Säynätsalon kirkon, Armas Lindgrenin ja Bertel

Aino Ässämäki selostaa Säynätsaloo ja toimintaa siellä. Eturivin kuuntelijana retkeilyn avannut Heikki Roiko-Jokela. Valokuvassa Säynätsalo vuonna 1957 Matti Poutvaaran kuvaamana. Kuva: Museovirasto.

Liljeqvistin suunnitteleman vuodelta 1927. Uusi saha rakennettiin vuonna 1938. Se paloi vuonna 1945 ja rakennettiin uusi saha. Rautatie Säynätsaloon saatiin 1950-luvulla. Toimintaa Säynätsalossa jatkoi Enso-Gutzeit Oy vuodet 1946–1990, jolloin omistajaksi tuli Oy Wilh. Schauman Ab ja edelleen UPM-Kymmene Oyj.

Hanna Parviainen ja Wivi Lönn olivat seudun voimakaksikko. Lönn on ollut runsaasti esillä syntymänsä 150-vuotisjuhlan johdosta. Hän oli Suomen ensimmäinen oman toimiston perustanut arkkitehti. Hänen tuotantoaan on runsaasti Jyväskylän seudulla ja Tampereella. Hän suunnitteli useita rakennuksia Parviaisen tehtaille. Iso-Sauna on pystyssä vieläkin. Walter Parviaisen aikana tuli vanhainkoti Säynätsaloon. Tampereella on Lönniä muun muassa keskuspaloasema, Helsingissä Uusi ylioppilastalo ja Tallinnassa Estonia-teatteri, jossa toisena suunnittelijana oli Armas Lindgren.

Muuratsalo

Säynätsalosta siirryttiin lähistöllä olevaan Muuratsalon saareen, jossa kohteena oli Alvar ja Elissa Aallon ateljee ja kesähuvi, Koetaloksi nimetty. Rakennus valmistui vuonna 1952 ja sitä laajennettiin

vierashuoneilla seuraavana vuonna. Se sai nimensä siitä, että arkkitehdit voivat siellä kokeilla materiaaleja, muotoja ja tekniikoita. Talo oli perheen kesähuvi vuoteen 1994. Kalusteet ovat Aallon ja Arteen suunnittelema. Huvilalla oli Alvarin suunnittelema, 10,5 metriä pitkä vene. Malli oli erittäin vaatelia rakentaa - kokenut venemestari joutui rakentamaan sen kahdesti. Vene sai nimen ”Nemo propheta in patria” – Kukaan ei ole profeetta omalla maallaan. Veneen pienoismalli on talossa.

Muuratsalon koetalon sisäpihalla. Retkeläisiä, laattakokeiluja ja tulisija. Kuva: Ritva M. Koskimäki.

Tiili- ja rakennemalleja Muuratsalon koetalon seinässä.

Kokeiluja nähtiin sekä rakennuksen seinissä että pihan pinnoissa. Sisäpihan seinillä on noin 50 erilaisilla tiilillä ja keraamisilla laatoilla rakennettua osaa. Myös sisäpiha on päällystetty useilla erilaisilla laatoilla. Koetalo sijaitsee Päijänteen rantakalliolla, metsän suojassa. Maasto on polveilevaa ja talolle mennään pitkin kiemuraista, juurakkoista polkua. Savusaunaa päästiin ihailemaan myös.

Elissa Aalto määräsi testamentissaan, että jälkeläiset saavat käyttää taloa kesämökinään, vaikka eivät sitä enää omistakaan. Näin he myös tekevät. Talon omistaja on Alvar Aalto -säätiö. Säynätsalon kunnantalon omistaa Jyväskylän kaupunki.

Rautalahden koivukokeet

Metsänhoidon ja -jalostuksen historiaan siirryttiin Rautalahden koivukokeina tunnetulla alueella Säynätsalon ja Muuramen välimaililla. Pentti Niemistö Luonnonvarakeskuksesta johdatteli alueen kokeisiin ja tuloksiin, jotka olivat osa laajaa koivututkimusta. Rauduskoivun viljelyä ruvettiin edistämään määrätietoisesti 1960-luvulle tultaessa, kun vaneriteollisuudelle arvioitiin tulevan raaka-ainepula. Vuonna 1961 aloitettiin vaneriteollisuuden tuella laaja koivun viljelyä ja kasvatusta kehittävä kokeilutyö. Sen johtajaksi kiinnitettiin MMT Jyrki Raulo, josta tulikin sen työn johtohahmo pitkäksi aikaa.

Kokeita perustettiin eri puolille maata, muun muassa Enoon, Uuraisille ja Noormarkkuun. Rautalahdesta tuli tunnetuin, osaksi siksi, että siitä tuli suosittu retkeilyjen ja vierailuiden kohde. Metsän-

Osa kartasta, joka on kirjasta Rautalahden koivukoetila. Nyt käyty koeala 9. on sanan Majanoja j-kirjaimen alapuolella.

tutkimuslaitoksen ja Enso-Gutzeit Oy:n välillä tehtiin vuonna 1964 sopimus Jyväskylän maalaiskunnan Säynätsalossa sijaitsevan Rautalahden tilan peltojen käytöstä rauduskoivututkimukseen. Rautalahti siirtyi vuonna 1993 A. Ahlström Oy:lle, jonka kanssa yhteistyötä jatkettiin. Tutkimuskäyttöön tuli 30 hehtaaria. Yhtiöt huolehtivat kokeiden perustamisesta ja hoidosta ja Metsäntutkimuslaitos teki tie-teellisen työn. Koe päätettiin lopettaa tulevan rakentamisen takia. Sitä ei tapahtunut, joten koivikot kasvavat alueella edelleen. Viimeisin tietous on vuodelta 2002, jolloin ilmestyi Anneli Viherä-Aarnion, Pertti Niemistön ja Jaakko Rokkosen kirja Rautalahden koivukoetila, jossa kokeet mittaustuloksineen on hyvin kattavasti esitelty.

Rautalahden koelaoilla on yhteensä 16 koekenttää. Ne on perustettu valtaosin vuosina 1965–1967

Pentti Niemistö, oikealla, selostaa koivututkimusta Rautalahden koelalla numero yhdeksän.

ja yksi vielä vuonna 1974. Tarkastelussa ovat olleet istutusaika ja -tiheys, karsimistavat ja -korkeus ja harvennustavat. Koivulajien menestystä on tutkittu ja mukana on ollut myös hybridihaapa. Olli-visan jälkeläisiä on tutkittu ja alueella on useita rauduskoi-vun jälkeläiskokeita. Nyt käytiin kohteella 9., joka on kolmen koivulajin jälkeläiskoe. Koivulajit ovat raudus- ja hieskoivu sekä paperikoivu (*Betula papyrifera*) Pohjois-Amerikasta. Niemistö kertaili kokeiden tuloksia ja päähavainto oli, että tulokset vahvistivat jo käytännössä hyviksi havaittuja koivikoiden hoitotapoja. Muun muassa istutustiheys 1600 tainta hehtaarilla on järkevä. Lisätiheys tuo varmuutta.

Rautalahdessakin kasvaa erikseen nimetty risteytysjälkeläistö, jolle aikanaan annettiin tunnus JR 1. Sen emopuu on Kangasalta valittu kantapuu ja isäpuu on Nummi-Pusulasta. Nimen on sanottu saaneen alkunsa jopa Jyrki Raulon nimen alkukirjaimista. Monet taas pitivät tunnuksen lähteenä sanoja 'jalostettu rauduskoivu numero yksi'.

Korpilahden siemenviljelykset

Korpilahdella perehdyttiin Metsähallituksen 1960-luvulta alkaen perustamiin siemenviljelyksiin, jotka ovat osa maamme laajaa metsänjalostusta. Kari Lahtinen, Siemen Forelia Oy:ssä pitkään toiminut ammattilainen selosti toimintaa ja esitteli Heinäsuon siemenviljelyksen, tunnukseltaan Sv 25. Se on perustettu kolmessa vaiheessa. Ensimmäiset vartteet istutettiin vuonna 1965 ja valmiiksi viljelys saatiin 1970-luvulla. Viljelyksen pinta ala on 14 hehtaaria. Tämä

on ensimmäisen polven siemenviljelys. Kantapuut ovat pääosin Suomussalmen ja Kemijärven väliltä ja siementen käyttöalue ulottuu Ranuan korkeudelle.

Korpilahdella on runsaasti Metsähallituksen hallinnassa olevia valtion metsiä. Metsänjalostuksen työnjaossa siemenviljelysten perustaminen ja hoito on ollut Metsähallituksen vastuulla. Sitä taas toimeenpantiin hoitoalueissa, joissa oli siihen hyvät edellytykset, muun muassa sopivia alueita ja mielenkiintoa ottaa uusi toimintamuoto käsiin. Jyväskylän hoitoalueessa oli jopa puolet maan siemenviljelmistä. Enimmillään viljelmiä oli maassamme yli 3 000 hehtaaria. Viljelmiltä on poistettu vartteita siten, että tuotantoon on jätetty jälkeläiskokeiden perusteella parhaiden pluspuiden vartteet. Nyt viljelmät ovat Siemen Forelia Oy:n liiketoimintaa.

Siemenviljelysten kokonaismäärä on nykyään noin 2000 hehtaaria. Teknisesti hankalimmat viljelmät on poistettu käytöstä. Viljelyksiltä saadaan neljästä kuuteen tuhatta kiloa siementä vuodessa. Parhaimmillaan viljelmän tuotto suotuisissa oloissa on noin kymmenen kiloa hehtaarilta. Suurin osa metsänuudistamisesta tehdään siemenviljelyssiemenellä.

Metsänjalostus Suomessa

Seppo Ruotsalainen, pitkään metsänjalostuksen parissa työskennellyt tutkija, tiivistä, maamme metsänjalostuksen vaiheet päätyen lähiajan näkymiin. Esitys perustui Matti Haapasen ja Sepon itsensä esitykseen. Nyt metsänjalostus kaikkineen on Luonnonvarakeskuksen vastuulla. Metsänjalostus on met-

Kari Lahtinen esittelee Heinäsuon siemenviljelystä.

sänviljelyssä käytettävien siementen ja taimien perinnöllisten ominaisuuksien parantamista kasvinjalostuksen menetelmin. Tavoitteina ovat korkea puuntuotos, erinomainen tekninen laatu ja hyvä viljelyvarmuus erilaisissa ympäristöolosuhteissa mukaan lukien muuttuva ilmasto.

Seppo Ruotsalainen kertoo metsänjalostuksesta maassamme.

Metsänjalostuksen ensiaskelet maassamme otettiin 1900-luvun alussa muun muassa alan kirjoituksin. Systemaattinen työ aloitettiin sekä Ruotsissa että Suomessa 1940-luvulla ja hyvin samoin keinoin. Tehtävää toteuttamaan muiden organisaatioiden rinnalle perustettiin Metsäpuiden rodunjalostussäätiö vuonna 1947 (Metsänjalostussäätiö vuodesta 1963). Ensimmäisenä tehtävänä oli jalostuksen kantapuiden, pluspuiden valinta, joka tehtiin vuosina 1947–1970. Männyn pluspuita valittiin 7118, joista Pohjois-Suomessa on noin neljä tuhatta. Kuusen pluspuita valittiin 2660. Yhteensä pluspuita valittiin noin 15 000. Niiden perintöaines monistetaan ja otetaan käyttöön varttamalla. Ensimmäinen siemenviljelysohjelma aloitettiin vuonna 1963. Sen jälkeen tuli uusia ohjelmia. Nyt toteutetaan ohjelmaa Metsänjalostus 2050.

Metsänjalostussäätiön Haapastensyrjän metsänjalostuskeskus Lopella perustettiin vuonna 1963. Siellä keskityttiin siemenviljelyksillä tarvittavien

miljoonien vartteiden tuotantoon. Siemenviljelykset perustettiin Metsähallituksen mailla ja jälkeläiskokeet olivat pääasiassa Metsäntutkimuslaitoksen tehtävänä.

Siemenviljelyohjelmien 1. vaiheessa vartteet olivat peräisin luonnosta valituista pluspuista. Viljelmiä perustettiin noin 3300 hehtaaria. 1,5. polven siemenviljelysvaiheessa, joka on vielä meneillään, vartteet ovat jälkeläiskokeiden perusteella valituista parhaista pluspuista. Vaihe 2. aloitetaan 2020-luvun lopulla. Siinä saadaan siementuotantoon pluspuiden parhaat risteytysjälkeläiset. Nyt ollaan pisimmällä Etelä-Suomen männynillä, jossa 80 prosenttia taimituotannossa tarvittavista siemenistä saadaan 1,5. polven siemenviljelyksistä. Rauduskoivun siemenet saadaan kokonaan muovihuoneessa olevasta 0,35 hehtaarin kokoisesta viljelyksestä.

Jalostushyödyt tiedetään nyt seuraavaa. Metsikkösiemenellä perustettujen männiköiden keskituotos on noin 8 m³/ha/vuosi. 1. polven siemenviljelysiemenellä perustettujen männiköiden tuotos on noin 11 prosenttia parempi. Ruotsalainen tiivisti lopuksi: metsänjalostus on ympäristöystävällinen ja pitkävaikutteinen tapa lisätä talousmetsien puuntuotosta ja hiilensidontaa.

Retkeläisjoukko majoittui Surkeenjärven matkailutilalla Korpilahdella. Pitkän päivän jälkeen ehdittiin vielä käväistä saunassa. Ateriat olivat erinomaisia.

Metsäalan koulutus Jämsänkoskella

Toisena päivänä oli ensimmäisenä aiheena metsäalan koulutus Jämsänkoskella Gradia Jämsän konehallilla. Gradia Jämsän metsäala on keskittynyt koneelliseen puunkorjuuseen ja metsäkonetekniikkaan. Toki koulutusosalalla on jonkin verran myös metsureiden ja metsäpalveluiden tuottajien koulutusta. Koulu tunnettiin noin 30 vuotta sitten Jämsänkosken metsäkonekouluna. Vanha koulun nimi ”pöllikoulu” elää vielä paikkakunnalla. Jämsänkosken metsäkoulu oli ensimmäisiä, ellei ensimmäinen koneellisen puunkorjuun koulu Suomessa.

Jämsänkosken Metsäoppilaitoksientien konehalliin on koottu henkilöautojen, raskaan liikenteen ja metsäkoneiden tekninen opetus. Konehalli on kooltaan 1800 m² ja sinne pystyy ajamaan kolme täys-

pitkää yhdistelmäajoneuvoa tai kuusi metsäkonetta. Henkilöautojen korjauspisteitä on kahdeksan.

Gradian toimintaa esittelivät rehtori Petteri Järvinen, koneellisen puutavaran valmistuksen opettaja Johannes Kivelä ja juuri eläköitynyt opettaja Arto Vettenranta: Arto ehti olla metsäalan opetustehtävissä noin 40 vuotta. Arto vastasi oman työn ohella koulun hallinnassa olleista opetusmetsistä. Valtio oli luovuttanut vuosikymmeniä sitten lähes tuhat hehtaaria opetusmetsiä koulun hallintaan. Muutama vuosi sitten valtio siirsi Suomessa koulujen metsät Metsähallituksen hallintaan. Nykyisin käytännön metsäopetus tapahtuu Metsähallituksen, metsäyhtiöiden ja yksityisten metsänomistajien mailla. Jokaisesta leimikosta tehdään urakointisopimukset. Metsäala toimii myös silloin tällöin isojen metsäkoneyritysten alihankkijana. Koneellisen puunkorjuun alkuopetus tehdään aluksi simulaattoreilla ja koulun rajatulla harjoituskentällä. Opiskelija tulee täyttää tietyt osaamisen kriteerit, muun muassa metsä- ja koneosaaminen, ennen kuin voihaan mennä harjoittelemaan leimikoille.

Esityksistä saatiin kuva, kuinka suuressa yhteisössä vierailtiin. Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradiassa opiskelee noin 21000 opiskelijaa, joista

Petteri Järvinen selostaa metsäalan koulutusta Gradiassa.

lukiolaisia on lähes 3000. Gradia Jämsässä on opiskelijoiden määrä noin 1700. Joukossa on metsäalan ohella muun muassa terveydenhuoltoalan, laboratorioalan ja autoalan opiskelijoita. Koulutusaloja on 12. Koululla on henkilöstöä yhteensä noin 125, joista opettajia on 100.

Metsäpuolella on keskimäärin 170 opiskelijaa. Heistä yli puolet on aikuisopiskelijoita. Suoraan peruskoulusta tulevien nuorten määrä vaihtelee ikävuosittain varsin paljon. Elokuussa 2022 aloitti 29 nuorta, kun taas edellisenä vuonna aloitti 41. Koulu on lähtenyt siitä, että kaikki nuorisohakijat otetaan sisään. Koneellisen puunkorjuun opiskelija saa myös ns. toisen ammatin, koska opintoihin kuuluu raskaan liikenteen C-kortti ja ammattipätevyyskoulutus. Konekuskeja siirtyykin jonkin verran logistiikkayrityksiin ja maanrakennusalalle töihin.

Gradia Jämsän valtionosuusrahoitus on noin 10,7 miljoonaa euroa. Pientä lisärahoitusta saadaan asiakastoilla ja etenkin leimikoiden urakoinnista. Tässä yhteydessä on hyvä tuoda esiin, että koulu ei kilpaile urakoitsijoiden kanssa. Oppilastyönä saanto metsästä on minimaalinen verrattuna ammattilaisiin. Yhden metsäalan opiskelijan opetuskustannukset kokonaisuutena maksavat lähes 20000 euroa vuodessa. Koululla on käytössä kuusi hakkuukonetta ja 11 kuorma-traktoria. Näiden lisäksi tarvitaan lukuisia simulaattoreita ja pitkälle toistakymmentä nelivetomini-bussia, jotta päästään leimikoille. Koulu urakoi hakkuukautena kahdessa vuorossa.

Oppimista tarkasteltiin perusteellisesti. Se muuttuu. Muun muassa on nähtävillä opiskelijoiden lukua ja kirjoitustaidon kehittyminen heikompaan suuntaan. Tällaisiin asioihin on reagoitava. Oppiminen on yksilöllistä, mikä vaikuttaa opintojen aikaan. Vaikka tiedon välittämiseen käytetään mahdollisimman nykyaikaista tekniikkaa, ihminen opettaa persoonallisuudellaan. Suuri osa oppimista, syväoppimiseksi kutsuttu, tapahtuu työpaikoilla. Opettajat vierailevat työpaikoilla. Myös opettajat pidetään kiinni työelämässä. Heillä on työssäoppimisjaksoja. Maailman menoa on ajateltava 10–15 vuotta eteenpäin. Teknologian kehitys on hurjaa koneellisessa puunkorjuussa ja miksei logistiikassakin. Missä vaiheessa metsäkoneenkuljettaja on operaattori, joka

Johannes Kivelä, oranssissa takissa ja konehallin koulutusympäristöä. Kone on Ponsse Cobra.

hallinnoi huoltoauton sohvalta 2–4 metsäkonetta ja missä vaiheessa tukkirekka kulkee valtatiellä ilman kuljettajaa? Alemmalle tieverkostolle tarvitaan kuljettaja. Tämä aika on lähempänä kuin uskallamme ajatella.

Ammatillisen koulutuksen tutkintojen tasot ovat perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinto. Jämsänkoskelta valmistuu metsäkoneenkuljettajia, metsäkoneasentajia ja metsureita. Opiskelijat tulevat joko yhteishaun kautta peruskoulusta – nuoret – tai jatkuvan haun kautta – aikuiset. Nuorilla opinnot kestävät 2,5–3 vuotta. Aikuisilla opinnot kestävät 1–2 vuotta.

Ammatillisessa koulutuksessa haasteena on opintojen keskeytyminen. Liian usealla nuorella on aika hatara käsitys siitä, mitä milläkin ammattialalla tehdään ja mitä ammatissa menestyminen vaatii. Gradia Jämsässä opintonsa keskeyttää noin 6,3 prosenttia. Se ei ole valtakunnan tasolla iso luku, mutta jokainen keskeyttänyt on liikaa. Valitettavasti ei aina löydetä keinoja kouluilla auttaa nuorta opiskelijaa. Onneksi Suomessa on hyvä tukiverkosto, kuten esimerkiksi etsivä nuorisotyö. 70 prosenttia Gradia Jämsän valmistuneista opiskelijoista työllistyy heti ja noin kuusi prosenttia aloittaa jatko-opinnot pääsääntöisesti ammattikorkeakoulussa. Osa valmistuneista nuorista menee aika pian armeijaan tai siviilipalveluksen.

Kauko Sorjosen Säätiö - Pässinmäki

Retkeily jatkui ja päättyi Jämsänkoskella, jossa vierailtiin Kauko Sorjosen Säätiön omistamassa Pässinmäessä. Esittelystä huolehti säätiön asiamies Hannu Teider kahden oppaan kanssa. Kotiseutuneuvos Kauko Sorjonen oli retkiryhmän mukana ja hän valotti säätiönsä toimintaa. Pässinmäki oli Yhtyneiden Paperitehtaiden vieras- ja edustustila. Teollinen toiminta pantiin alulle Jämsänkoskella vesivoiman ja metsävarojen ansiosta. Mylly oli alueen ensimmäinen vedellä käyvä laitos.

Pässinmäki rakennettiin alun perin tehtaan isännöitsijän, joka silloin oli johtajan nimitys, asunnoksi, vuonna 1957. Pitkäaikainen ja arvostettu talon asukas oli teollisuusneuvos Lauri Tiilikka. Vuonna 1984 talosta tehtiin tehtaan edustustila. Kauko Sorjosen säätiö osti talon taidekäyttöön vuonna 2018.

Pässinmäessä ihailtiin laajaa taidekokoelmaa, johon kuuluu muun maussa Akseli Gallen-Kallelaa ja Helene Schjerfbeckiä. Kahvihuoneen seinillä on kolme Fredrik Ahlstedtin teosta, yksi niistä on Korpilahden hautausmaa. Nyt sillä paikalla on Korpilahden satama, päätielle hyvin näkyvä. Parissakin paikassa Pässinmäessä on esillä pöytäviiri, jossa on Sorjosen suvun vaakuna. Se on Helmer Selinin suunnittelema. Siinä leiskuvat kaskiliekit ja yläosassa on kaksi kaskenviertokoukkuja.

Vierailun aikana Pässinmäessä oli kaksi vaihtuvaa näyttelyä. Toisessa oli Jämsässä syntyneen Heikki Häiväojan (1929–2019) tuotantoa. Toisessa olivat esillä kaikki sotien 1939–1945 muistoristit ja niiden myöntökirjat sekä Mannerheim-ristin ritarin numero 24., Tauno Savolaisen, ritarimerkki.

Kauko Sorjonen kertoi omista vaiheistaan. Hän syntyi Punkaharjun Putikossa. Heti koulun päätöspäivänä hän lähti töihin, uitolle, jossa työnantajana oli Kymi-yhtiö. Opinnot suuntasivat talouselämään ja tilialalle. Hän toimi aikana, jolloin paperia ja kopiota, kuten silloin sanottiin, tarvittiin suuret määrät. Sorjonen perusti Kopijyvä Oy:n. Yhtiön myynnistä tuli pääoma säätiön perustamiseen ja se perustettiin vuonna 1998.

Nyt säätiö omistaa useita kokonaisuuksia. Pässinmäen ohella ne ovat Särestöniemi-museo ja Palsamuseo Kittilässä, Museo-Galleria Andreas Alariesto Sodankylässä sekä Mäntän Klubi ja Honkahovi. Omistamastaan Kuokkalan kartanosta Jyväskylässä säätiö on jo luopunut. Useissa näistä on taidetta tai ne ovat taiteilijoiden aikaansaamia. Monet olivat menossa huonoon kuntoon ja Kauko Sorjosen säätiö laittoi ne taas kuntoon.

Kun kysyttiin, miksi Kauko on halunnut toimia niinkuin hän on toiminut, vastaus oli: ”Miksi en olisi noin tehnyt, kun varoja on ollut. On eduksi saada taidetta esille ja mahdollistaa pääsy taloihin, jotka ovat ennen olleet yleisöltä suljettuja.”

Kauko Sorjonen käsissään kirja uitosta, joka työ tuli perin tutuksi työksi Kaukolle kouluvuosien jälkeen. Taustalla yksi Jussi Mäntysen ilvespatsaista. Tämä on vuodelta 1942.

Pekka-Juhani Kuitto, tämänkin retkeilyn toimelias valmistelija, Pässinmäessä.

Puunjalostus Jämsänkoskella

Retkeilyn päätöstuokioon kuului Jorma Saarimaan esitys puunjalostuksesta Jämsänkoskella. Merkittävä rooli siinä on Yhtyneillä Paperitehtailla edeltäjiineen. Sulfaattiselluloosan teko aloitettiin vuonna 1889. Tuotantomäärä oli 1000 tonnia vuodessa ja viidessä vuodessa vuosituotanto nousi 1600 tonniksi. Nykyään alle miljoonan tonnin laitosta pidetään pienenä. Ensimmäinen paperikone käynnistyi vuonna 1899. Sahaus aloitettiin jo vuonna 1788. Vuodessa sahattiin 2300 tukkia. Nykyaajan sahassa käsitellään tukki sekunnissa. Selluloosatehdas oli maan neljänneksi vanhin. Paikalla on nykyään Ravintola Vanha Mylly.

Jämsänkosken tehtaat paloivat useita kertoja. Joka kerta laitos rakennettiin uudelleen ja kapasiteettia lisättiin. Viimeisin paperitehtaan palo oli vuonna 1936 ja sahan vuonna 1942. Tuotteen vietiin pitkään vesiteitse Lahteen, jossa tavarat saatiin junaan. Talviaikaan tuotteet rahdattiin hevosilla Vilppulan asemalle. Hinta oli kaksinkertainen kesäaikaan verrattuna. Vilppulaan ja Mänttään saatiin rautatieyhteys 1920-luvulla. Rautatie Oriveden kautta Jämsään valmistui vuonna 1952.

Jorma Saarimaa kertoo puunjalostuksesta Jämsänkoskella.

Vielä 1970-luvulla maamme selluloosa- ja paperiteollisuus saastutti vesistöjä pahasti. Jämsänkoski oli saastuttavimpia tehdaskokonaisuuksia. Jo 1980-luvusta alkaen tehtaat olivat puhtaimpien joukossa. Nykyinen tuotantokapasiteetti on 625 000 tonnia paperia vuodessa. Toinen merkittävä paperitehdas oli Kaipolassa, mutta siellä tuotanto on lopetettu.

UPM-Kymmene on merkittävä energia tuottaja. Se tuottaa Fortumin jälkeen toiseksi eniten sähköä maassamme. Tämä johtuu osin tehtaiden suuresta energiatarpeesta. Vuonna 1985 otettiin käyttöön runsaasti energiaa käyttävä kuumahierremenetelmä. Suuri muutos aiheutui paperin kysynnän vähenemisestä 2000-luvun vaihteesta alkaen. Paperin teossa siirryttiin erikoispapereiden tekoon myös Jämsänkoskella. Niitä tehdään kolmella koneella. Tuotteita ovat muun muassa pakkauspaperit, tarrojen taustat ja etiketit. Etikettien käyttövaatimukset ovat erittäin suuret. Muun muassa niiden tulee toimia tuotteesta riippuen erittäin laajalla lämpötila-alueella useista kymmenistä miinusasteista yli sataan plus-asteeseen. Raaka-aineesta 80 prosenttia on biopohjaista. Energian tuottamisessa käytetään vielä turvettakin.

Antti Koskimäki

Lauri Hemmi in memoriam

Kuva: Veli-Pekka Kivinen

Harva suruviesti on koskettanut minua niin paljon kuin tieto ystäväni Lauri (Lasse) Hemmin poismenosta. Tiesin hänen olevan 97 vuoden ikäinen, mutta suruviesti oli kuitenkin yllätys, sillä viikkoa aikaisemmin olimme käyneet pitkähkön puhelin keskustelun ja Lasse oli silloin vaikuttanut hyväkuntoiselta eikä mikään viitannut poikkeavaan. Tässä keskustelussa Lasse lupasi hankkia minulle tietoja eräistä uittoon liittyvistä asioista.

Olin tutustunut Lasseen 1950- ja 1960-luvun vaihteessa Rovaniemellä, jonne molemmat nuorine perheinemme ”junantuomina” muutimme kutakuinkin samanaikaisesti. Tuttavuutemme tausta oli, että Lassen vaimo Leena ja minun anoppini olivat olleet opettajia samassa koulussa Kuopiossa. Lasse tuli Rovaniemelle tutkimaan Kemijoen uittoihin liittyviä teknisiä kysymyksiä, ennen muuta uiton kustannusrakennetta. Kemijoki oli viimeinen suuri joki uiton väylä Suomessa, mutta toisen maailmansodan jälkeen tämä mahtava virta ei palvellut enää vain puun kuljetusta vaan se oli valjastettu myös energian tuotantoon patoineen ja patoaltaineen. Edelleen uitettiin, mutta erilaisissa oloissa. Uudet haasteet olivat uittajien ratkottavina ja niihin Lassen toiminta liittyi.

Huolimatta siitä, että Lassen ja minun ammattini olivat kovin erilaiset, minä olin lyseon historian lehtori, välillemme muodostui ystävyys. Lasseen oli hyvin helppo saada kontakti. Hän oli aivan erinomainen keskustelija. Hänellä oli taito kertoa omasta työstään tavalla, jota toisenkin alan henkilö mielenkiinnolla kuunteli. Toisaalta Lasse puolestaan oli kiinnostunut myös muiden kanssavaeltajien ammateista. Tapaamisista Lassen kanssa jäi tavallisimmin sellainen tunne, että keskusteluun käytetty aika ei ollut mennyt hukkaan.

Voimakkaan sosiaalisen asennoitumisensa johdosta Lasse joutui tai vedettiin Rovaniemellä mukaan moneen toimintaan. Niitä olivat vain muuta-

mia mainitakseni Lapin Tutkimusseura, Pohjola-Norden, Pohjoiskalottitoiminta ja Round Table. Tällainen aktiivisuus, otaksun, antoi Lasselle itselleen ja näille yhteisöille hyödyllisiä virikkeitä. Jälkikäteen ajatellen ihmettelee, mistä Lasse sai aikaa ja energiaa kaikkeen, sillä ammattinsa puolesta hän joutui puutavaran kuljetuksen ja mittauksen asiantuntijatehtäviin, uitto-organisaatioiden sihteeriksi, järjestämään koulutusta, retkeilyjä sekä hoitamaan yhteyden uittoa valvoviin viranomaisiin. Ainoa asia, mihin Lassella ei ollut mitään mielenkiintoa oli politiikka, se tuntui olevan hänelle täysin vieras alue. Ehkä tämäkin oli eräs syy siihen, että Lasse tuli helposti toimeen hyvin erilaisten ihmisten kanssa.

Työnsä puolesta Lasse matkusti yhtenä Pohjois-Suomessa ja Ruotsissa, eräiden kontaktien johdosta myös Pohjois-Norjassa. Kun hän aivan erikokoisesti piti autolla ajamisesta, jatkuva liikkeellä olo tuskin oli hänelle rasitus. Lassen erinomainen englannin ja ruotsin kielitaito avasivat hänelle monia ovia. Ansioistaan yhteistyöstä ruotsalaisten uittajien ja kulttuuriväen kanssa hän sai korkean ruotsalaisen kunniamerkin, Pohjantähden ensimmäisen luokan ritarimerkin.

Lasse oli sydämeltään uittomies. Hän oli aloittanut tämän karriäärin 1950-luvulla Kokemäenjoella ja päätti sen Kemijoella. Molemmissa puunkuljetus päättyi ilman, että siirryttiin nippu-uittoon. Kemijoen uiton loppuvaiheessa Lassen asemapaikka muuttui Kemiin. Siellä hän ehti asua vielä eläkkeelle

siirtymiseensä, vuoteen 1988 saakka jolloin hän Leenan kanssa muutti Hämeenlinnaan.

Kemijoen uiton lopettaminen oli Lasselle kova asia. Hän piti virheenä sitä, että joki asetettiin niin sanottuun virkistyskäyttöön, johon muka tukit eivät enää mahtuneet. Myöhempi aika osoittikin, että virkistyskäytöstä tässä yhteydessä puhuminen oli pelkkä pilvilinna.

Kuinka harhaanjohtava on sanonta ”jääda eläkkeelle”, osoittaa jälleen Lassen aktiivisuus hänen Hämeenlinnan kodistaan vuoden 1988 jälkeen. Hänestä tuli keskeinen henkilö Hämeenlinnan sotaveteraanien toiminnassa. Pysyvin merkitys kuitenkin on se, että hän kohdisti aktiviteettinsa metsähistoriaan. Tästä voi ottaa esille uiton perimätiedon kokoamisen ja tallentamisen, suuritöisen työn Lapin metsämuseossa ja Lustossa olevien metsätaloutta koskevien valokuvakokoelmien tekstittämisen sekä osittain muistelmien muotoon kirjoitetut metsä- ja

uittotöiden kuvailut, jotka kaikki on talletettu Lustoon. Lassen kesähuvila oli Vieremäjoen rannalla eikä ole kai sattuma, että hän kirjoitti laajan artikkelin tämän joen uitoista. Nämä kaikki ovat arvokasta materiaalia Suomen metsätalouden historiaan eikä ole liioiteltua sanoa, että niiden ansiosta ”uittaja” Lauri Hemmi on saanut paikan metsähistoriaa käsittelevien julkaisujen lähdeluetteloissa.

Jorma Ahvenainen

Lauri Kullervo Hemmi

S. 2.8.1925 Tammela

K. 11.11.2022 Hämeenlinna

YO 1943. Metsänhoitaja 1948

Master of Forestry (Oregon USA) 1954

Puoliso vuodesta 1955

Leena os. Huttunen, k. 2018

Lapset Risto, Kirsti, Marja ja Heikki

KIRJAUUTUUKSIA

Paiholan yhteismetsä 70 vuotta

Alkuvaihe

Jatkosodan jälkeen Pohjois-Karjalasta tuli merkittävä siirtolaisten sijoituskohde, sillä maakunnassa oli runsaasti valtion ja eri yhtiöiden omistamaa maata, jota voitiin erityislakien turvin lunastaa asutustarvoitukseen.

Siirtoväen sijoitussuunnitelmissa pyrittiin siihen, että samalta seudulta kotoisin olleet karjalaiset pääsisivät asumaan lähelle toisiaan. Siten valtaosa alkuperäisistä Paiholan yhteismetsän osakkaista oli kotoisin Ruskealasta tai sen naapuripitäjistä kuten Pälkjärveltä.

Paiholan yhteismetsän perustaminen oli mahdollista maanhankintalain nojalla perustettavista yhteismetsistä 5. toukokuuta 1945 annetun lain mukaan. Koska lähistöllä ei ollut riittävästi luovutusvelvollisten tilanomistajien omistamaa metsämaata, päätti maanlunastuslautakunta toukokuussa 1945 muodostaa yhteismetsän, josta luovutettiin osuus kullekin lähialueelle muodostetulle viljelytilalle. Muodostettavalle yhteismetsälle luovuttivat maata paikalliset maanluovuttajat sekä Paiholassa sijainnut valtiopuisto, jota sanottiin aiemmin myös kruununmetsäksi.

Ensimmäinen yritys perustaa yhteismetsä epäonnistui, vaikka maanlunastuslautakunta antoikin 18. toukokuuta 1949 päätöksen, jonka mukaan Paiholan yhteismetsä on perustettu asutusyhteismetsäksi. Kuopion tarkastusoikeus hyväksyi perustamisen 25. marraskuuta 1949. Päätöksestä tehtiin kuitenkin valitus, joka eteni lopulta korkeimpaan oikeuteen. Kaikkiaan prosessi kesti vuosia ja yhteismetsä saatiin perustettua vasta vuonna 1952.

Siirtyminen uudelle asuinalueelle oli monelle yhteismetsän osakkaalle henkisesti raskasta, koska kotiseudulle oli saattanut jäädä suurikin maatila hyvällä paikalla. Uudistiloilla kaikki oli raivattava itse vaativaan, vetiseen maastoon. Haastattelussa eräs henkilö muisteli, että paikka oli käytännössä suota, ja tulevan talon paikalla uiskenteli sorsia. Myöhemmin kun aluetta ojitettiin, olosuhteet parantivat merkittävästi.

1950-luvulla yhteismetsän sijaintia kuvattiin virallisessa asiakirjassa: ”Sijaitsee Kontiolahden Paiholan kylässä noin 14 kilometrin päässä Joensuun asemalta Ilomantsin maantien pohjoispuolella. Alueen läpi kulkevat Jukajoen asutusalueen tie ja vanha niin sanottu Halkoahon tie”. Alun perin yhteismetsä käsitti yhden palstan, jonka kokonaispinta-ala oli 1592,13 hehtaaria, josta varsinaista metsämaata oli 1351,98 hehtaaria. Myöhemmin yhteismetsän alue on laajentunut sadoilla hehtaareilla.

Alun perin osakastiloja oli 35. Jokainen yhteismetsän osakas oli omistamalleen tilalle annetun osaluvun mukaan osallinen yhteismetsästä saata-vaan puhtaaseen tuloon. Toisaalta osakas oli tarvittaessa velvollinen myös samassa suhteessa ottamaan osaa yhteismetsän käytöstä ja hoidosta aiheutuviin menoihin ja rasituksiin. Yhteismetsää johti erillinen hoitokunta, jonka jäsenet valittiin vuosittain yleiskokouksessa.

Kokouksista voi todeta, että ne etenivät rauhallisesti ja sopuisasti ja jokainen sai halutessaan myös sanoa mielipiteensä asioihin. Äänestyksiä oli ani harvoin. Yksityiskohtana voi todeta, että kokoukset järjestettiin yleensä hoitokunnan puheenjohtajan kotona. Etenkin 1950- ja 1960-luvuilla tupakointi oli yleistä ja pahimmillaan tupa oli sinisenä savusta. Eräs astmaatikko kielsi tupakoinnin kotonaan.

Metsäkaupat

Yhteismetsän ydintoimintoja oli ja ovat edelleen metsäkaupat. Tämä näkyi toimintasuunnitelmissa vielä 2000-luvullakin: ”Puunmyyntiä metsätaloussuunnitelman mukaan markkinatilanne huomioiden”.

Etenkin alkuvuosina osakkaiden näkemys oli, että metsä oli suurimmaksi osaksi niin vanhaa, että täytyisi suorittaa voimakas hakkaus uuden metsikön

aikaansaamiseksi. Myöhemmin hakkuita voitaisiin supistaa. Merkittävä peruste oli myös: Rahan tarve on huutava uusien tilojen perustettaessa, yhteismetsän osakkaat ovat melkein kaikki kylmiä tiloja.

Onnistuneiden puukauppojen jälkeen ainakin hoitokunnalla ja myös joillain osakkaillakin oli tapana lähteä Joensuuhun ravintoloihin juhlistamaan tapahtumaa. Tällä tavalla oli oma karjalaisperäinen sanakin, litkat eli kaupantekijäiset. Monet alkuperäisten osakkaiden jälkeläiset muistavat, miten ”vanhat isännät” lähtivät joskus jopa taksilla kaupungille.

Yhteismetsän ei tarvitse rajoittua alkuperäiseen alueeseensa, vaan lisämaata on mahdollista hankkia monin eri tavoin. Yleisin tapa on ostaa lisää metsää, ja kaupan kohteena voi olla kokonainen tila tai mää-
räala.

Paiholan yhteismetsä on määrätietoisesti pyrkinyt ostamaan sopivia metsätiloja ja palstoja on nykyisin muun muassa Ilomantsissa ja Uimaharjulla.

Muu hyödyntäminen

Metsästystä oli yhteismetsän alueella harjoitettu alusta saakka, vasta vuonna 2008 yhteismetsä päätti perustaa Paiholan yhteismetsän hirviseurueen, jonka nimiin metsästysvuokrasopimukset jatkossa tehtäisiin. Hirviseurue vastaisi hirvenmetsästyksestä kokonaisuudessaan samoin kuin oli vastuussa muun, yhteismetsän alueella tapahtuvan metsästyksen edistämisestä yhdessä hoitokunnan kanssa. Hirviseurueeseen oli kaikilla osakkailla ja maanvuokraajilla oikeus liittyä.

Soranotto oli yhteismetsälle hyvin tuottoisaa. Yhteismetsän alueella olleita soraesiintymiä vuokrattiin alan yhtiöille tietyksi ajaksi. 2020-luvulla soranoton mahdollisuuksia ovat heikentäneet tiedot pohjaveden nikkelipitoisuuden noususta.

Sen sijaan turpeennostoon yhteismetsä ei ryhtynyt, vaikka siihen olisi ollut suuria mahdollisuuksia 1970- ja 1980-luvuilla. Etenkin Vapo teki lähes vuosittain tarjouksia. Erään kerran neuvottelut ylittivät maakunnallisen uutiskynnyksen Karjalan Maa-lehden myötä. Karjalan Maa-lehdessä oli laaja artikkeli aiheesta otsikolla ”Paiholan yhteismetsä ei luovu Linnunsuosta”. Artikkelialkoi dramaattisesti: ”Linnunsuon turvekerroksen hyödyntäminen rahaksi ei

kiinnosta Paiholan yhteismetsän omistajia edes huikean 11 000 markan hehtaarihintaan” Paiholan yhteismetsää kuvattiin jutussa rikkaaksi yhteisöksi, jolla oli metsää yli 1 600 hehtaaria ja vesistöä vajaa 200 hehtaaria.

Osakkaiden selkeä enemmistö edusti loppujen lopuksi kantaa, että antaa turpeen ja metsän kasvaa. Molempien hinnan toivottiin vielä nousevan.

Natura

Suomen yksi merkittävimpiä maa- ja metsätalouteen liittyviä hankkeita on vuoden 1994 lopulla ympäristöministeriössä käynnistetty Natura 2000 -hanke. Ensimmäisen kerran Natura kosketti Paiholan yhteismetsää keväällä 1997. Tuolloin hoitokunta otti hankkeeseen vastustavan kannan. Samoin huhtikuussa pidetyssä kevätkokouksessa Natura nousi esille:

”Päätettiin tehdä ympäristökeskukselle esitys yhteismetsään kuuluvan alueen poistamisesta Natura -ohjelmasta”.

Vuosien mittaan mielipiteet muuttuivat ei vähiten korvausten suuruuden selvittyä. Marraskuussa 2000 osakaskunnan kokous hyväksyi hoitokunnan neuvotteleman sopimuksen ympäristöpiirin kanssa vanhojen metsien suojelusta.

Ongelmaksi nousivat enää korvaussumman saapuminen tilille. Tämä prosessi kesti yllättävän kauan, rahat tulivat vasta alkuvuodesta 2003. Nykyisin vajaa 80 hehtaarin suojelualueella on erittäin suosittu marjastusalue.

FT, dosentti Jarkko Kemppi

Kemppi kirjoitti Paiholan yhteismetsän 70-vuotishistoriikin.

*Vihreä kultakausi
1973-2008.
Pekka Kauppi & Jyrki
Kettunen. 2022.
Kustannusosakeyhtiö
Teos. 208 sivua.*

Painoa paperille

Paperille painetun informaation määrä kasvoi maailmassa valtavasti 1960-luvulta alkaen. Painopaperien kysyntä kasvoi aikakauslehtien volyymin vetämänä. Samaan aikaan painotekniikka kehittyi ja painopaperien laatuvaatimukset muuttuivat merkittävästi. Suomalaisyrityksissä tartuttiin haasteeseen ja onnistuttiin tunkeutumaan kansainvälisten markkinoiden etujoukkoon. Metsävaroja hyödyntäen saavutettiin markkina- ja teknologiahegemonia. Samaan aikaan metsänhoito kehittyi ja metsävarat kasvoivat. Metsäluonnon suojelu eteni myös ripeästi. Kansallisuuspuistoja ja muita suojelualueita perustettiin, ja luonnonhoidon menetelmiä alettiin soveltamaan metsätaloudessa.

Ympäristönsuojelun emeritusprofessori Pekka Kauppi ja metsäteollisuuden kehitystyössä sekä yritys-futuristina pitkän uransa tehnyt DI Jyrki Kettunen

ovat kirjoittaneet kirjan painopaperien menestykseen pohjautuneesta suomalaisen metsäteollisuuden ”Vihreästä kultakaudesta 1973-2008”. Tiiviiseen teokseen on mahdutettu kehityskaaren kuvaus metsäteollisuuden teknologiasta, yrityksistä ja organisaatioista, ympäröivästä yhteiskunnasta, tuotteiden markkinoista, metsien merkityksestä teollisuuden raaka-ainelähteenä ja metsäympäristöstä. Merkityksellistä on myös tutkimustiedon roolin kuvaaminen, niin toteutuneessa kehityksessä, kuin tulevaisuuden pohjanakin.

Kirjoittajat ovat jakaneet urakan keskenään osiin. Intro on kirjoitettu yhdessä. Sen jälkeen Kettunen kuvaa teollisuuden ja Kauppi metsät. Kultakauden päättymisen tiivistää Kettunen. Viimeisen pääluvun tulevaisuuskuvat on teemoittain jaettu kirjoittajien kesken.

Metsäteollisuutta koskevassa luvussa Kettusen esittää ja pohjustaa värikkäästi sinänsä pääosin tuttua kehitystä. Jos lukija tuntee Paperi ja puu -lehden kolumnikokoelman Pihlajanmarjoja, kymmenen vuoden takaa, esitystapa tuntuu tutulta. Pienienkin, mutta kehityksen kannalta merkityksellisten yksi-

tyiskohtien sujuva uittaminen osaksi pitkää kehitystä pitää lukijaa jännityksessä. Napakasti olennaisissa asioissa pysyminen pitää kuitenkin kokonaiskuvan selkeänä.

Puuraaka-aineen kuidutuksen, ja kuidun valmiiksi paperiksi rainaamisen, keskeiset asiat on mahduttettu 70 sivuun. Energian rooli tuodaan selkeästi esille. Kultakauden alussa teollisuudenala oli lukuisien yhtiöiden käsissä ja tuotantoyksiköt olivat vielä pieniä. Tuotteiden kasvava kysyntä ohjasi teollisuudenalaa myyntiyhdistysten tuella skaalaetua hyödyntäen suurempiin tuotantoyksiköihin. Samalla yritysfuusiot etenivät. Taloushistorian näkökulmaa ja insinööritieteellisiä ratkaisuja on nivottu luvussa sujuvasti yhteen.

Oli ilahduttavaa lukea hyvin selkeää tekstiä kuidun- ja paperinvalmistuksen fysiikasta ja insinööriosaamisesta, kun soveltavan tutkimuksen kehitystä kuvattiin organisaatioittain tai yrityksittäin. Samalla jutun juoni eteni kehittyvän osaamisen taloudelliseen merkitykseen lopputuotteessa, ja jopa kansantaloudessa ja valtakunnallisessa energiantuotannossa.

Mielenkiintoinen on ilman synkistelyä kirjoitettu metsäteollisuuden epäonnistumisista kertova luku, nimeltään Paljon meni pieleen. Teksti alkaa värikäästi:

”Media kuvasi ammattilehtiä lukuun ottamatta metsäteollisuuden edustajat varsinaisiksi tomppeliksi. Virheistä kerrottiin niin kuin pitääkin, mutta niiden suhteutus kokonaisuuteen puuttui. Metsäteollisuus oli se iso kömpelö poika, jota kaikki pitivät sopivana potkia. Vallankin Helsingissä tiedettiin, miten teollisuutta ei tule harjoittaa.”

Onkohan tänäkin päivänä joku vielä kokenut vastaavalla tavalla?

Yli sadan miljoonan markan metsäteollisuusinvestointeja tehtiin kultakaudella yli 200. Osa meni väistämättä pieleen. Paljon suurempi osa onnistui. Listatut mokaukset eivät kuitenkaan vieneet teollisuutta kultakauden loppuun. Sen aiheuttivat muut syyt. Esitettyjä virheliikkeitä ei ole tällä tavoin taidettu koostettuna esittää aiemmin.

Puut, metsät, luonto -pääluku on kuvaamaltaan ajanjaksolta pitempi kuin pelkkä kultakausi. Se taustoittaa Suomen metsien kehitystä 1900-luvun alun

tienoilta ja ulottuu aina nykypäivään asti. Ratkaisu on perusteltu. Asioilla on metsissä pidempi kehityskaari kuin teollisuudessa. Tarkastelu nivoutuu paikoin maantieteellisessä skaalassa ympäröivään mantereeseen yli maan rajojen, erityisesti luonnon monimuotoisuuden osalta.

Kultakaudella hakattiin puuta yli 2 mrd. m³. Paljon enemmän kuin mitä puuta oli metsissä kultakauden alkaessa. Poimintahakkuista siirryttiin kohti metsikkötaloutta vahvasti luontaiseen uudistamiseen perustuen 1950-luvulla, ja 1960-luvulla viljelymetsätalous tuli laajasti mukaan. MERA-ohjelmat ja metsänparannuksen kehitys tuodaan esille puuntuotannon lisääjänä ja toisaalta erityisesti suoluontoon kohdistuneine vaikutuksineen. Samalla syntyi Suomen metsien hiilinielu. Metsien suojelutilanteen kehitys on kuvattu kirjan kattavuus huomioiden mainiosti. Kauppi tuntee asian perin pohjin. Metsien ilmastönäkökulma on havainnollisesti tuotu tekstissä yli kultakauden aina nykypäivään asti.

Suomen metsien kehitykseen ja metsätalouteen menneinä vuosikymmeninä liittyen on kirjoitettu runsaasti kirjallisuutta, eikä tässä sinänsä isoja uusia asioita esille tule. Ehdoton ansio tässä luvussa on monipuolisen historiallisen kokonaisuuden projisointi tiiviisti, mutta helposti luettavassa muodossa nykyhetkeen ja lähtökohdaksi tulevaisuuteen. Kettusen tavoin Kauppi uittaa tekstissään tyylikkäästi yleisessä keskustelussa pienellä painolla esillä olevia, mutta merkityksellisiä asioita pitkän aikajakson kuvaukseen.

Kirjan pääaiheet metsäteollisuus ja metsät ovat lopulta sisällöltään aika eri maailmaa, vaikka kiinteästi liittyvätkin toisiinsa. Hyvästä työstä huolimatta ne ovat kirjassa osin hieman löyhästi toisistaan. Ottaen huomioon, millä tarkkuudella asioita on kirjassa kuvattu, välissä jää laiha kuvaus kauden aikana valtavasti kehittynyt puunhankinta. Lähinnä käsitellään työvoimaa, koneellistamista ja kausiluontoisuuden muuttumista laadullisella kuvauksella. Mielenkiintoista olisi ollut, mikä konkreettinen vaikutus oli kuvatulla metsäteollisuuden puuraaka-aineen laadun muutoksella kultakauden kuluessa. Kultakauden alussa uudistettiin edelleen merkittävässä määrin poimintahakkuiden jäljiltä huonopuustoisten vaihtelevia puustoja. Parempipuustoisia metsiköitä har-

vennettiin ja kasvatettiin kohti uudistushakkuuta. Kultakauden loppupuolella harvennettiin jo viljelymetsiä. Puuraaka-aineen arvo jää karkean laadullisen kuvauksen varaan, vaikka samalla tapahtunut metsävarojen kasvu tulee hyvin esille.

Puunkojuun koneellistuminen on kuvattu kirjassa yleisellä tasolla. Kirjassa ei juuri kuvata kultakauden aikana ylivoimaisen roolin saaneen yksioteharvesterin ja kuormatraktorin muodostaman korjuuketjun käyttöönottoa, mikä mahdollisti myös harvennushakkuiden koneellistamisen. Digitalisaatio tähän yhdistettynä mahdollisti, että ”value recovery”, eli rungosta ja metsiköstä saatava arvo metsäteollisuudessa parani, kun pölkytys suhteutettiin entistä paremmin valmistettavan lopputuotteen raaka-aineen vaatimuksiin.

Kultakaudella tapahtuneiden raakapuun hintasuhteiden vaikutukset metsänhoitopäässä olisi ansainnut lyhyen katsauksen. Missä määrin männyn ja kuusen viljelyboomit olivat kyseisten puulajien teollisen käytön painotusten aiheuttamia? Puumarkkinoiden kokonaisuudessa lopulta pienivolyymisen koivuvaneritukinkin hintavaihtelut lienevät olleet taustalla, kun koivun taimien kysynnässä on vuosikymmenien varrella nähty piikkejä.

Kultakauden loppua kohti mentäessä alkoi pitkä näivettyminen, jonka syinä tuodaan esille tietotekniikan kehittyminen ja toisaalta itse paperitekniiikan kehitys, jonka ansiosta sama painopinta-ala saavutettiin vähemmällä massalla pinta-alayksikköä kohti. Tämä näkyi lopulta lukuisina paperikoneiden sulkeamisina. Aiemman, toimialalla varsin yhdenmukaisen tuotantomääräajattelun sijasta, suomalaisyritykset ovat nyt kultakauden lopusta lähtien jatkaneet toisistaan poikkeavilla strategioilla.

Tulevaisuus. Miten eteenpäin? Puun kasvu kuvataan kirjassa varmaksi valinnaksi. Kasvun lisäämisen keinoja on, mutta toisaalta tuhoja esiintyy. Metsien käytön painotuksia pohditaan avoimesti käyttömuotojen spatiaaliselta pohjalta. Soveltavan tutkimuksen rooli liiketoiminnan mahdollistajana ja toisaalta perustutkimuksen rooli mahdollisuuksien avaajina tulee esille. Vielä tuodaan esille, kuinka isoissa kokonaisuuksissa uudistumisen esteet ovat aina hyvin saman tyyppisiä. Uudistumisessa kyse on

ennemmin korvien välissä kuin rahoituspanosten suuruudessa. Virheiden pelko ei tuo uutta liiketoimintaa ja tappaa vanhankin.

Kirjan nimen mukaisen tarkastelujakson päättymisestä on kulunut toistakymmentä vuotta, mikä antaa jo mukavasti perspektiiviä tarkastelulle. Kirjan teksti on sujuvaa ja kerronta etenee jouhevasti. Tekstiasun muotoilussa on käytetty kustannustoimittajaa apuna, mutta lukija ei tekstin perusteella pysty arvioimaan hänen rooliaan lopputuloksen kannalta. Kirjoitusvirheitä on vain yksittäisiä, pahimpana klassinen automaattisen sisällysluettelon ongelma.

Kirja on tarinallinen kuvaus historiallisesta kehityksestä. Kirja ei tieteellisessä mielessä ole historiallinen teos, eikä pyrikään kuvaamaan kehitystä kattavasti. Lähdeviitteitä kirjassa ei ole. Tiettyihin tapahtumiin liittyvät keskeiset yksittäiset henkilöt ovat kuitenkin usein tarkasti nimellä mainittuina.

Kirjan lopussa on sanasto, jossa keskeiset termit on lukijan avuksi kuvattu parin kolmen rivin tekstilä. Yksittäisissä sanaston määritelmissä on pientä epätasomaisuutta: Korjuukustannus kattanee puunhankinnan kustannukset ennemmin vain tienvarsi-varastoon kuin tehtaalle asti. Kuutiometrin määritelmä kattaa sanastossa vain runkopuun mittauksen. Ja runkopuuta ovat teollisuudelle kelpaavien ohella myös sinne kelpaamattomat rungot tai niiden osat. Ammattilukija ei tätä perussanastoa tarvitse. Toimialan ulkopuolelta tulevalle se voi olla tarpeen.

Kirja taitto on pelkkää tekstiä ilman kuvia muutamilla tietolaatikoilla höystettynä. Päälukujen otsikosisuissa on sentään irroteltu isolla fontilla ja samalla on tuotu luvun kirjoittaja esille. Lukija ei jää kaipaamaan graafisia kuvauksia aikasarjoista tai vuokavioista. Oleellinen mielikuva muodostuu tekstin pohjalta.

Kirja on painettu Stora Enson Suomessa valmistamalle paperille. Mennyttä kultakautta kuvaavasta kansikuvasta-aiheesta huolimatta pehmeät kannet lievuotoiluineen tuovat mukavasti esille korkealaatuisen kartongin painettavuus- ja käyttöominaisuuksia. Aivan kuin merkinä meneillään olevasta matkasta tulevaisuuteen.

Nuutti Kiljunen

Ponssen ohjaamoja yli 30 vuoden välein. Vasemmalla Metsähallituksen Kehittämiskaiston Ponsse S15:n ohjaamo 1980-luvun lopulta. Mittalaitteen näyttö ja näppäimistö. Oikealla tämän päivän Ponsse Cobran ohjaamo Gradi Jämsän konehallista.